

*Medalii calendar din colecția Dr. Friedrich Mauksch**

Florin Ciulavu**

Nu de puține ori, colecțiile particulare oferă surprize mari în privința unor piese rare, care nu se găsesc nici măcar în colecțiile marilor muzee. Această afirmație este valabilă și în cazul colecției numismatice a doctorului Mauksch din Sebeș (jud. Alba), constituită la începutul secolului XX, în care am identificat 13 medalii și o plachetă, din care cel puțin patru piese sunt rarități.

Friedrich Mauksch, medic oftalmolog din Sebeș¹, a fost un împătimit colecționar de obiecte arheologice, numismatice, medalistice, etnografice și de artă². Colecția numismatică se compune din aproximativ 2800 de piese care au fost donate Muzeului Național Brukenthal din Sibiu, unde se păstrează și colecția arheologică, donată în anul 1938. La sfârșitul celui de-al doilea război mondial, membrii familiei Mauksch au decis să transporte colecția numismatică în Germania de Vest, fiind readusă în România în două etape. În anul 2003 au fost aduse în țară și donate Muzeului Brukenthal 1990 de monede³. În luna iulie 2015 a fost donată aceluiași muzeu a doua parte a colecției, formată din aproximativ 800 de piese, monede și medalii, mult mai importante și rare decât cele din prima donație, fiind astfel întregită colecția numismatică a doctorului Friedrich Mauksch.

Colecția este tot mai cunoscută în literatura de specialitate românească prin piesele publicate până în prezent. Menționăm o prezentare generală a colecției⁴, la care se adaugă un articol apărut în 2008, în care sunt publicate 46 de monede, *denarii banales*, emisiuni ale banilor Sclavoniei pentru regii maghiari Bela IV, Ștefan V, Ladislav IV, Andrei III și Carol Robert de Anjou⁵; un lot format din 81 de piese emise de Sigismund de Luxemburg a fost publicat în același an⁶, iar recent au fost publicate 43 de monede bătute de monetăria de la Alba Iulia în intervalul 1764-1859⁷.

* Cercetare finanțată prin programul „MINERVA - Cooperare pentru cariera de elită în cercetarea doctorală și post-doctorală”, cod contract: POSDRU/159/1.5/S/137832, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

** Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, București; Muzeul Național al Unirii Alba Iulia; e-mail: florinciulavu@yahoo.com

¹ M. Acker, *Despre trecutul farmaciștilor din Sebeș și despre farmaciștii sebeșeni din trecut*, Apulum, 8, 1970, p. 271-281.

² T. Streitfeld, I. Berciu, *Medicul și colecționarul Dr. Friedrich Mauksch (16. VII. 1864 - 22. II. 1932)*, Apulum, 12, 1974, p. 673-679; F. Ciulavu, *Monede emise de monetăria*

de la Alba Iulia în perioada 1764-1859, în colecția Dr. Friedrich Mauksch (Sebeș), Terra Sebus, 6, 2014, p. 559.

³ Oltea Dudău, *Colecția numismatică Dr. Mauksch - prezentare generală-*, BAM, 3, 2008, 1, p. 181.

⁴ *Ibidem*, p. 181-189.

⁵ Oltea Dudău, A. Sonoc, *Tezaurul monetar medieval descoperit la Vurpăr (Borberek), județul Alba*, în C. Munteanu (coord.), *Monedă și Comerț în Sud-Estul Europei*, 2, 2008, p. 133-147.

⁶ A. Sonoc, Oltea Dudău, *Un presupus tezaur de „denarii parvi” de la Sigismund de Luxemburg din colecția Dr. Mauksch și câteva considerații cu privire la campania din Transilvania a sultanului Murad II (1438) și la reflectarea ei în izvoarele scrise*, în C. Munteanu (coord.), *Monedă și Comerț în Sud-Estul Europei*, 2, 2008, p. 149-185.

⁷ F. Ciulavu, *op.cit.*, p. 559-583.

Prezentăm aici două piese foarte rare: medalii calendar, singurele cunoscute în colecțiile publice și particulare din România.

Austria

Medalie calendar, anul 1808⁸

Monetăria Alba Iulia; AR; 29,20 g; 52,4 x 51,3 mm.

- Av. În centru, un registru dreptunghiular în care sunt figurate două personaje masculine care prezintă un panou cu inscripția 1808 și o ramură de măslin; sus, lateral, soarele și luna. De la registrul central sunt dispuse în cruce cartușe dreptunghiulare în care sunt înscrise zilele de sărbătoare din lunile ianuarie-iunie și zilele cu lună plină; deasupra crucii, KALENDER; în exergă, cu cursive, Carl Wurschbauer / Fecit. În cantoanele crucii, legendă cu dispunere semi-circulară, începând din dreapta sus: IAHRSTAG DESSEN / D · HERBST · D · 23 · SEP · / U · DER · WINTER · / DEN · 22 · DECE · – PRESBURGER / D · MONDSF · EREIGNE · / S · DEN · 10 · MAY · U · D · / 3 · NOV · BEDF · UN · – FRIEDENSCHLUSZ / SON · FINSE · D · 25 · APRI · / 25 · MAY · 19 · OCT · U · 18 · / NOV · ALLE · UNS · – DEN · 27 · DECEM · 1808 · / D · FRUILL · FANGT · AN · / D · 20 · MARZ · U · DER · SOM · D · 21 · JUN ·
- Rv. Registru pătrat tangent la bordură, incluzând cartușe dreptunghiulare în care sunt înscrise zilele de sărbătoare din lunile iulie-decembrie și zilele cu lună plină. În cele patru spații din exteriorul pătratului, văzut dinspre interior, scene alegorice; în cel din dreapta, de-a lungul laturii, numele monetăriei: CARLSBURG.

Medalie calendar, anul 1811⁹

Monetăria Alba Iulia; AR; 28,30 g; 51,6 x 51 mm.

- Av. În centru, un registru dreptunghiular cu patru scene alegorice. De la registrul central sunt dispuse în cruce cartușe dreptunghiulare în care sunt înscrise zilele de sărbătoare din lunile ianuarie-iunie și zilele cu lună plină; deasupra crucii, KALENDER; cifrele anului dispuse în cele patru colțuri interioare ale cantoanelor crucii: 1 – 8 – 1 – 1; în exergă, cu cursive, Carl Wurschbauer / Fecit. În cantoanele crucii, legendă cu dispunere semi-circulară, începând din stânga sus (cu unele litere neclare): DER FRULENG · FANGT / AN D · 21 MARZ [...] / D SOMMER · D · / 22 JUNII · – DER HERBST FANGT [...] / D · 24 SEPTEMBER U / DER WINTER / D · 22 DECER · – MONSEINSTERNISZ / DEN 10 MAYI · UN · / DEN 2 · SEPTE / BEDE SICH – SONNENEINSIEH (...) / DEN 24 MARZ (...) / 17 SEPT · BEIDE / ENSICHBAR.
- Rv. Registru pătrat tangent la bordură, incluzând cartușe dreptunghiulare în care sunt înscrise zilele de sărbătoare din lunile iulie-decembrie și zilele cu lună plină. În cele patru spații din exteriorul pătratului, văzut dinspre interior, un personaj alegoric feminin (sus) și simbolurile zodiacale dispuse circular, în bandă.

Piesa din anul 1808 conține numele monetăriei, Carlsburg, însă cea bătută în 1811 nu conține numele sau sigla monetăriei. Cu toate acestea, putem preciza că și această piesă este opera gravorului

⁸ L. Huszár, B. v. Procopius, *Medaillen-und Plaketten-kunst in Ungarn*, Budapest, 1932, nr. 494; L. Huszár, *Der Karlsburger Medailleur Karl Wurschbauer*, AHAASH, 12, 3-4, 1966, p. 366, nr. 2.

⁹ L. Huszár, B. v. Procopius, *op. cit.*, nr. 498; L. Huszár, *op. cit.*, p. 366, nr. 5.

de la Alba Iulia, deoarece se încadrează în tipologia pieselor executate la monetăria sus amintită. Două probe realizate în plumb (avers-revers) pentru o medalie calendar din 1811 se păstrează în colecția Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia și sunt inedite¹⁰. Ele se încadrează în seria medaliilor calendar bătute la Alba Iulia (Karlsburg, Carlsburg) în intervalul 1808-1814 și au fost realizate de gravorul Karl (Carl) Wurschbauer.

Despre Wurschbauer se știe că s-a născut la Graz în anul 1774, într-o familie din care mai mulți membri au lucrat pentru diverse monetării austriece. A absolvit studiile la Academia de Arte Frumoase din Viena, iar primul său loc de muncă l-a avut începând din 6 septembrie 1793, când era ajutor de gravor. Un an mai târziu, el a devenit gravor adjunct la monetăria din Alba Iulia, începând din 5 decembrie 1794. În 1805 s-a stabilit definitiv la Alba Iulia, unde a lucrat ca gravor al monetăriei până la 24 iunie 1841, când a murit¹¹. Într-o lucrare monografică dedicată monetăriei de la Alba Iulia, Karl Wurschbauer este menționat ca gravor în intervalul 1794-1841, dar și în intervalul 1854-1864, fiind, cel mai probabil, o coincidență de nume¹².

Medaliile calendar nu sunt compoziții originale ale lui Wurschbauer. Sunt reproduceri fidele după piesele realizate de Anton Guillemard¹³, gravor al monetăriei din Praga, la 18 februarie 1807 Wurschbauer primind acordul pentru a putea realiza astfel de medalii¹⁴. Între medaliile-calendar bătute la Alba Iulia, pot fi distinse două tipuri de bază, care variază de la an la an: cele din anii 1807-1812, care conțin datele calendaristice pe o singură parte, și cele din anii 1808-1814, care conțin datele calendaristice pe ambele fețe¹⁵. Acestea erau la modă în secolul al XVIII-lea, dar s-au bucurat de o mare popularitate și în secolul al XIX-lea, având rolul calendarului de buzunar de astăzi¹⁶. Erau topite pentru a fi reutilizat argintul la baterea noilor calendare și, din acest motiv, s-au păstrat foarte puține. În general, medaliile realizate de Karl Wurschbauer la monetăria de la Alba Iulia au fost piese de excepție, el fiind recompensat în mai multe rânduri, însă uneori realizările sale au stârnit controverse. Spre exemplu, la 13 martie 1814, Johann Baptist Harnisch, directorul Academiei de Gravură din Viena¹⁷, s-a plâns de calitatea slabă a medaliilor realizate la Alba Iulia, iar la 21 februarie 1817, Wurschbauer a fost acuzat de comportament neadecvat față de maestrul monetăriei¹⁸.

Abilitățile artistice și artizanale ale gravorilor s-au dezvoltat foarte mult odată cu evoluția tehnicii și a echipamentelor mecanice de batere a monedelor și medaliilor, fapt constatat clar la o analiză detaliată a medaliilor calendar. Aici mai trebuie menționat faptul că majoritatea medaliilor bătute pentru Ungaria în prima jumătate a secolului al XIX-lea au fost realizate la monetăria din Viena, în timp ce aproape toate piesele bătute pentru Transilvania s-au realizat la Alba Iulia, multe dintre ele ilustrând aspecte din viața publică a principatului; în unele situații, matrițele pentru medalii erau trimise la Viena pentru verificare și apoi se trimiteau înapoi la Alba Iulia¹⁹.

¹⁰ Nr. inv. 1132 și 1149. Vor fi publicate în viitorul apropiat într-un articol dedicat probelor de medalii din colecția Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia.

¹¹ L. Huszár, *op. cit.*, p. 353-354 și p. 369, nota 1.

¹² V. Wollmann, *Din activitatea monetăriei de la Alba Iulia, de la începutul veacului al XVIII-lea până în anul 1871*, Apulum, 49, 2012, p. 122.

¹³ După unele surse, Anton Guillemard a lucrat la monetăria din Praga între anii 1760-1812 (L. Forrer, *Biographical dictionary of medalists, coin-, gem-, and seal-engravers, mint-masters &c., ancient and modern, with references to their works B.C. 500-A.D. 1900*, II, Londra, 1904, p. 176), însă după altele, ar fi deținut funcția de gravor la Praga între anii 1770-1810 (L. Huszár, *op. cit.*, p. 369, nota 5).

¹⁴ L. Huszár, *op. cit.*, p. 354.

¹⁵ *Ibidem*, p. 354 și 356 (cu explicații detaliate asupra medaliilor calendar realizate la Alba Iulia).

¹⁶ *Ibidem*, p. 354.

¹⁷ În Academia de la Viena erau pregătiți toți meșterii gravori care au activat în monetăriile imperiului. În unele situații, pe medalii realizate în monetării diferite, se poate observa stilul caracteristic al Academiei de Gravură din Viena (Wiener Akademie für Gravierkunst) (*ibidem*, p. 353).

¹⁸ *Ibidem*, p. 354.

¹⁹ *Ibidem*.

Pl. I. Medalie calendar, 1808, monetăria din Alba Iulia, avers (mărită). Colecția Friedrich Mauksch.

Pl. II. Medalie calendar, 1808, monetăria din Alba Iulia, revers (mărită). Colecția Friedrich Mauksch.

Pl. III. Medalie calendar, 1811, monetăria din Alba Iulia, avers (mărită). Colecția Friedrich Mauksch.

Pl. IV. Medalie calendar, 1811, monetăria din Alba Iulia, revers (mărită). Colecția Friedrich Mauksch.

Calendar medals from the Dr. Friedrich Mauksch collection

ABSTRACT

The numismatic collection of Dr. Mauksch consists of about 2800 pieces that were donated to the Brukenthal National Museum from Sibiu. The history of the collection is an interesting one: at the end of the Second World War it was transported to West Germany, being returned to Romania in two stages. In 2003, about 1990 coins were brought into the country and they were donated to the Brukenthal Museum, and later, the second part of the collection was brought, which consists of about 800 pieces, donated in July 2015 to the same museum.

The numismatic collection of Dr. Mauksch became known in the literature by its special items. In this article, the author presents two rarities, calendar medals struck in Transylvania, at the Alba Iulia mint, which, to date, are the only ones known in Romania.

FIGURES CAPTION

- Pl. I. Calendar medal, 1808, Alba Iulia mint, obverse (enlarged). Friedrich Mauksch collection.
- Pl. II. Calendar medal, 1808, Alba Iulia mint, reverse (enlarged). Friedrich Mauksch collection.
- Pl. III. Calendar medal, 1811, Alba Iulia mint, obverse (enlarged). Friedrich Mauksch collection.
- Pl. IV. Calendar medal, 1811, Alba Iulia mint, reverse (enlarged). Friedrich Mauksch collection.